

Et brev fra Poul Martin Møller til Rasmus Møller

Seven years ago, The Royal Library bought an unknown letter from Poul Martin Møller to his father Bishop Rasmus Møller. The letter is dated 13 of August 1836, and is only the third known letter from 1836. Møller writes about public and private matters: the latest news from Copenhagen's cultural life, the university and his concerns about the family's economy and his children's education. The letter is transcribed and provided with explanatory notes.

I begyndelsen af 2003 anskaffede Det Kongelige Bibliotek et hidtil ukendt manuskript af Poul Martin Møller (1794-1838) – et fire sider langt brev i lille oktav, der beskriver allerede kendte forhold i Møllers private biografi.¹

Understregninger i brevet gengives her med kursiv, sideskift er indsat i fir-kantede parenteser, det samme gælder de to suppleringer, der er indsat af hensyn til læsningen af brevet. Møllers egne rettelser, de genetiske varianter, otte i alt, gengives ikke. Alle bortset fra en enkelt drejer sig om små rettelser af ortografi eller interpunktion. En enkelt rettelse bør nævnes. Det er tilføjelsen over linjen af »Bestyreren« midt i det afsnit på blad 2r, der begynder med »Nu har jeg da sat mine Børn«. Angiveligt var hensigten den, at tilføjelsen skulle erstatte det personlige pronomen i 3. person maskulinum objektform »ham«. Rettelsen er ikke ført helt til ende, og i transskriptionen har denne apori fået lov at stå. Også Møllers særegne ortografi og interpunktion gengives som den er overleveret.²

Brevet lyder i sin helhed som følger:

[1r] Kjæreste Fader!

Kjøbhvn. 13 Aug.
1836

Jeg takker Dig mange Gange for al Din mod mig og min Familie udviste Godhed og Kjerlighed. – Vi kom efter vor Plan i god Tid til Rønnede-Kro om Aftenen og endnu mere betids til Kjøbenhavn den næste Dags Eftermiddag, hvor vi forefandt vort Huus i samme Stand, hvori vi havde forladt det. – Dine Ærinder har jeg, som det sig burde, røgtet, fra Fru Møller skal jeg takke meget for de tilsendte 20 Rdlr.; fra Kjøbmand Meilsøe har jeg modtaget en Quittering for de 2 Rbdlr. for Hvid, hvilken beroer hos mig til Afhentelse, hvis den skal bruges som Bilag ved et Regnskab. – De 4 Rdlr. til Reitzel har jeg anmeldt som mig af Dig [1v] leverede, men har dog ikke strax udbetalt ham dem, da jeg for Tiden ved min Reise var kommen noget i Pengeforlegenhed. Men dette er da en Sag mellem ham og mig.

Den bekjendte Literatus Tønder, der gik omkring og solgte sine Arbejder under Navn af »Gammelt og Nyt«, er for nogen Tid [siden] fundet død i sit Værelse, medens hans Dør dog var tillukket udenfra; saa at han rimeligviis er bleven qualt af Mordere. Man opdagede først hans Legeme, da det ved Stanken anmeldte sig for Naboerne. Han skal i sit halve Betlerliv have samlet sig en betydelig Formue, som dog for Størstedelen er udenfor Røvernes Vold, da han havde kjøbt Statsobligationer, som lyde paa hans Navn. En Examinatus juris ved Navn Worm (altsaa ikke, som Rygtet først har gaaet, Janus Worm), der pludselig under et falsk Navn var reist til Lybek er derfra hentet [2r] tilbage som stærkt mistænkt for Deelagtighed i Mordet. Han skal allerede have tilstaaet at være i Besiddelse af nogle af den Dræbtes Penge, men fragaaer hidtil at have nogen Deel i Drabet. Om denne Historie taler man for Tiden i Kbhvn., saasnt man har bemærket, at »Veiret er godt.«

Nu har jeg da sat mine Børn foreløbig i von Westens Institut, med det udtrykkelige Forord, at jeg, uden Fortrydelse fra Bestyrerens Side, maa tage dem ud af dette Institut og sætte dem i Latinskolen, naar de bliver 10 Aar gamle. Før kunne de nemlig ikke blive optagne i nogen offentlig Latinskole. Jeg sagde *ham* Bestyreren, at Drengene ingen Ting havde lært i Jfr. Sibberns Skole. Han svarede, at det var en bekjendt Sag, at denne Forberedelses-Skole nu var ligesaa maadelig, som den nylig har været berømt. – Den første Dag, jeg lod Børnene gaae i Skolen, maatte jeg allerede lade dem faae 15 Bø[2v]ger.

Nu har jeg da begyndt mine gamle Forretninger i Borgerdydskolen, og er gandske restitueret fra min Sygdom. Jeg troer især, jeg er kommet mig af Reisen herind. – Bindsbøll har sagt til Chr. Winther, at han ikke agter at fortsætte Striden med Hans: hvad han forresten meente om Hanses Svar, har han beholdt in mente. – Ved Universitetet har en Scheel faaet det juridiske Professorat, og Ussing, hvem man sagtens ikke gierne vil støde for Hovedet, er bleven surnumerair Assessor i Hof- og Statsretten. – Reitzel er sat under Tiltale fordi han har havt til offentlig Udsalg et i Norge foranstaltet Aftryk af den Afhandling i Fædrelandet, som her var bleven undertrykt. Hvad der nemlig trykkes paa Dansk i Udlandet, maa her ikke forhandles, uden det kommer under foreløbig Censur. – Jeg beder Dig bringe Knud og Sine, Hans og Lovise, Jfr: Ross o.s.v. mange Taksi[1r]gølgelser for deres Artighed mod mig og Mine. Din hengivne Søn P. Møller. (Skr[efve]t med en slet Staalpen).

Som det fremgår, er brevet stilet til Møllers far, biskop i Maribo Rasmus Møller (1763-1842), og det er dateret »13 Aug. 1836«. På dette tidspunkt var Møller professor i filosofi ved Københavns Universitet, en stilling, han havde haft siden 1831, og han var stadig alene med sine børn. Hans første kone Betty Berg, med hvem han giftede sig 30. juni 1827, var død 30 år gammel den 15. maj 1834. Møller giftede sig igen i julen 1836 med Eline Bülow (1804-76).

Der kendes kun to breve fra Poul Møller fra 1836; et, hvori han takker for optagelsen i Det norske Videnskabernes Selskab i Trondheim (fra 10. oktober), og et udateret brev fra slutningen af 1836, også stilet til hans far, hvori han bl.a. fortæller om sit forestående bryllup med Elise Bülow.³

Brevet her bekræfter det forhold mellem far og søn, der kendes fra den øvrige del af korrespondancen mellem de to. Poul Møller takker for besøg på bispegården og for den hjertelige modtagelse, der blev ham og hans familie til del. Han har efter al sandsynlighed haft sin kommende kone Eline Bülow med til Maribo, siden han refererer til »mig og min Familie«.

Den respekt, der kendes fra de tidligste breve, er uforandret. Der er ikke blot tale om tvungen respekt for *pater familias*, men også om en høj grad af frihed mellem de to. Poul Møller var altid i økonomiske vanskeligheder, tidligt må han tage masser af ekstraarbejde i form af undervisning for at få enderne til at mødes, ligesom han gang på gang må bede faren om at hjælpe med lån. Hvad han også altid gør. Brevet viser at de økonomiske trængsler, selv for en mand med profesorsorge, tilsyneladende var kommet for at blive; om det er farens ærinder, han besørger, den sensationelle og slibrige mordsag om Tønder og juristen Worm, han omtaler, eller det er børnenes skolegang, så drejer det sig hver gang om penge.

Møller skal ordne en række økonomiske sager for sin far efter hjemkomsten fra Maribo, hvad der giver ham lejlighed til, naturligvis kun for en kort stund, at strække sin likviditet en smule. Han overtager farens mellemværende med boghandler C.A. Reitzel (1789-1853) og øger dermed for en stund sin kontantbeholdning.

Sagen om mordet på Jens Peter Tønder (1773-1836), begået af den smukke og begavede jurist Petri Claudius Ferdinand Emil Worm, var dette års mest omtalte og mest spektakulære mordsag: den 27. juli 1836 dræbte Worm (1814-1838) Tønder, stjal hans penge, medaljer og statsobligationer.

Møllers lakoniske beskrivelse af, hvordan Tønders lig blev fundet, »da det ved Stanken anmeldte sig for Naboerne«, er kun alt for levende. Worm havde tilsyneladende alt det, der skulle til for at vinde sympati, rovmorder eller ej; han var ung, smuk, en sværmerisk, poetisk begavelse, fyldt med religiøsitet og fantasi i det helt rigtige forhold. Den læsende offentlighed håbede til det sidste, at kongen ville benåde Worm. Det skete ikke. Den 8. september 1838 kunne Højesteret stadfæste, at han »bør miste sin Hals og hans Hoved sættes paa en Stage«. Hvad der også skete den 20. november samme år.

Børnenes skolegang ligger Møller på sinde, men er ikke uden problemer. Dårlige erfaringer på Jomfru Sibberns Skole, får ham til at flytte børnene til det von Westenske Institut. Det var en lærd skole beliggende i Nørregade i København. Skolen blev oprettet 1799 af Johan Christopher Westen (1769-1841) og fungerede i små 100 år frem til 1893.

Poul Martin Møllers lillebror Hans Ulrik Møller (1796-1862) udgav i 1834 *Forsvar for den evangeliske Kirkes Grundsætning*. Udgivelsen blev anmeldt af religionslærer på Borgerdydskolen, den senere biskop Severin Claudius Wilken Bindsbøll (1798-1871) i *Maanedsskrift for Litteratur* (XV). Hans Ulrik Møllers

reaktion på Bingesbølls anmeldelse gav efterfølgende anledning til strid. En strid som Bingesbøll, ifølge digteren Christian Winther (1796-1876), har besluttet sig for ikke at fortsætte.

Møller orienterer også faren om seneste nyt fra universitetet. Officeren, juristen, den senere justitsminister Wilhelm Anton Scheel (1799-1879) disputerede på opfordring af universitetsdirektionen for den juridiske doktorgrad i 1836, og blev samme år udnævnt til professor ved det juridisk fakultet. Scheels konkurrent til embedet, den jævnaldrende jurist og politiker Tage Algreen-Ussing (1797-1872) blev som plaster på såret udnævnt til ekstraordinær («surnumerair») landsoverretsassessor, inden han i 1840 tiltrådte professorembetet på det juridiske fakultet.

Boghandleren Carl Andreas Reitzel (1789-1853) er kommet i karambolage med censuren. Sagen drejer sig om *Bidrag til Kundskab om den danske Presses Tilstand*, som *Fædrelandets* redaktør Johannes Dam Hage (1800-1837) havde fået trykt i Norge. Reitzel havde ikke fået censurens tilladelse til at distribuere den, hvorfor politiet var mødt op hos Reitzel og havde tvunget ham til at udlevere de eksemplarer af Hages pjece, han havde liggende. Rygtet om myndighedernes indgreb over for Reitzel er nok løbet forud for offentliggørelsen, siden den først står at læse i *Fædrelandet* nr. 98 den 13. august 1836.

De afsluttende hilsner er til broren Hans Ulrik Møller og hans kone Louise (1804-78), hans næst yngste søster Nielsine Marie Møller (1802-54), kaldet Sine, og hendes mand Knud Sidenius (1802-56). Endelig er der også en hilsen til »Jfr: Ross« – forfatteren Petronella Margrete Ross (1805-75), som i mange år tjente i huset hos biskop Rasmus Møller. I 1871 udgav hun i Nykøbing Falster erindringerne *Skildringer af Biskop Dr. Theol. Rasmus Møllers private Liv, et Minde-skrift for Familie og Venner*.

Om den sidste bemærkning i parentes »(Skrevet med en slet Staalpen)« er der blot at sige, at den ikke har lagt hindringer i vejen for læseligheden. Brevet er skrevet med en meget læselig håndskrift, stort set uden rettelser, og disponeret så snævert, at Møller for at få plads til brevets afslutning, har vendt det foldede ark på hovedet, og skrevet brevet færdigt øverst på blad 1r, oven over det indledende »Kjæreste Fader!«.

Noter

1. Det Kongelige Bibliotek, NKS 4783, 4°.
2. Det gælder f.eks. »offentlig« og »Statsretten«.
3. Se Morten Borup *Poul Møller og hans Familie i Breve*, bd. I-III, København 1976; bd. II, s. 75-76 og 77-79.

Kim Steen Ravn